

Pandemi ve çocuga yönelik ayrımcılık-Okul kapatma: Bir çocuk hakları ihlali

Pandemics and discrimination against children-School closure: A violation of childrens' rights

Sevcan Karakoç Demirkaya¹

¹Doç. Dr., Klinik Psikiyatri Dergisi Editörü

Doğuş Üniversitesi Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye <https://orcid.org/0000-0002-2778-9174>

20 Kasım 1989'da Birleşmiş Milletler tarafından imzalanan "Çocuk Hakları Sözleşmesi", İnsan Hakları Bildirgesi'nin tamamlayıcısı olarak özel bir grup olan çocuklar için Türkiye'nin de dahil olduğu taraf devletleri bağlayan maddeleri içermektedir. Çocuğun korunması, özel gereksinimli çocuklar, anne-babası ile birlikte yaşamanın sağlanması, ve sağlık hakkı gibi birçok önemli içeriğe sahiptir. Sözleşmenin 28. maddesinde vurgulandığı gibi taraf devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler. İlgili madde bu hakkın fırsat eşitliği esasına dayanarak oluşturulmasını ve okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlemler alınması gerektiğini vurgulamaktadır (1).

Şüphesiz çocukların eğitim hakkı için önemli olan, düzenli bir şekilde okula devamın sağlanması durumu özellikle COVID-19 pandemi sürecinde ihmal edilmiştir. Anasınıfı, 8. ve 12. sınıfları saymazsak 2019-2020 2.dönem ve 2020-2021 1. ve 2. Dönem eğitim-öğretim yılında toplam 30 gün kadar okula giden bir grup vardır; hatta bazı riskli illerdeki ara kademeler ve çoğu üniversite öğrencisi hiç gidememiştir. Eğitim ihtiyacı olan ve uzaktan desteklenmesi de mümkün olmayan özel gereksinimli çocuklar gözardı edilmiştir. Köy okulları öğrencileri yine mağdur gruplardır. Çevrimiçi uzaktan ders sistemiyle eğitim verilmektedir. Oysa Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde okulun açık tutulmasının önemi özellikle vurgulanmıştır. Pandemi sürecinde derslere katılım, sınavlara katılım tüm çocuklar için zorunlu olmamıştır. Belki korkutan yanı pandemi bitse bile zorunlu örgün eğitiminin veli tercihine bırakılması gibi bir durumun söz konusu olmasıdır.

COVID-19 pandemisinin ilk gününden beri dile getirilen konu çocukların salgının bulaştırıcılığı için risk etmeni olmadığıdır. Kaldı ki çocukların toplum içerisinde hastalık taşıyıcılığı, birlikte yaşadığı ev halkı ile de benzerdir. İlk baştaki hastalık yapmama durumunun komorbid durumu olan çocuklar için solunum yolundan ziyade immun yanıtı bağlı (*Klinik Psikiyatri 2020;24: 133-134*)

DOI: 10.5505/kpd.2021.98105

Makalenin geliş tarihi: 25.05.2021, Yayına kabul tarihi: 25.05.2021

olarak multisistem enflamatuvar yanıtı sebep olabileceği bildirilmektedir (2,3).

Öte yandan fiziksel olarak hastalık etkilerine odaklanmışken, çocukların ve gençlerin büyüme ve gelişme çağında olmalarının, onların bu uzun süreçte karantinada tutulmalarının olumsuz etkilerinden pek bahsedilmemektedir. Bu konuda kapanmaların bulaştırıcılık riski yüksek alanları içermeyip daha çok ve her kademedeki okulları; ayrıcalıklı olması gereken özel gereksinimli çocukların özel eğitim merkezleri de dahil kapsamına yönelik yönetim tutumu 7 Mayıs 2021'de "Türk Tabipleri Birliği (TTB) COVID-19 ve Okullar Hakkında Değerlendirme ve Bilgilendirme" çevrimiçi bir basın açıklamasında ele alındı (4). TTB, Halk Sağlığı Uzmanları Derneği, Türk Toraks Derneği, Milli Pediatri Derneği ve Türkiye Psikiyatri Derneği'nin ortak açıklamasında ülkemizdeki salgın yönetiminde okulların açılmamasının ne gibi olumsuz etkileri olacağı tartışıldı. Bu yazıda basın açıklamasının bir özeti sunulacak ve koruyucu ruh sağlığı açısından okulun çocuk ve gençlerin hayatındaki yerinden bahsedilecektir.

COVID-19 pandemi sürecinde, ilaçla zehirlenme olgularında 3,5 kat; intiharlarda 2,25 kat, küçük çocukların ev kazası olarak zehirlenmelerde 6 kat artış saptanmıştır. Evde kalma süresinin uzunluğu, ebeveynlerinin iş nedeniyle yeterince gözetimde bulunamaması bunda etken olmuş olabilir (5).

Okullar, akademik becerileri kazandırmak dışında çocuğun erişkin yaşama hazırlanırken ihtiyacı olan sosyal ve duygusal gelişmeyi sağlayacak akran ilişkisini ve toplumsal kuralları ve yaşama dair sorumlulukları öğreneceği bir ortamı sağlamaktadır. Ayrıca okullar eğitimin yanı sıra koruyucu sağlık sisteminin bir parçasıdır; çocuk ve ergenlerin gelişimi, iyilik hali ve ruh sağlığı, aşı ve çeşitli tarama programları gibi sağlık hizmetlerine de ulaştıkları bir alandır. Örneğin bazı istismar vakalarını okul rehber öğretmenleri saptayabilmek-

tedir. Çocuklar açısından akran grupları ile ilişkisinin kesilmesi ruhsal açıdan zor bir süreçtir, kısıtlamanın kaldırılması ile parklara ve sokaklara çocuklar çıkmaya başladılar. Ancak okulsuzluk süreci devam etmektedir. Ayrıca otorite figürü veya rol modeli için de ebeveynleri dışında öğretmenler de okul ile çocuğun hayatındadır (3,5). Çocuklar için kısıtlı süreler bile gelişimlerini olumsuz etkileyebilir, bu nedenle salgının ilk başından beri genel eğilim çoğu ülkede her yer kapalıyken bile okulların açık tutulmasıdır.

Avrupa'da okul kapatmaların en yaygın yapılmış olduğu İngiltere ve Almanya ile ilgili kapatmaların pandemi yükü ile ilişkisini hem tıbbi hem de ekonomik olarak değerlendiren araştırmalar mevcuttur. Uzamış okul kapatmalarının çocukların emosyonel ve psikolojik gelişimine negatif etkisi olabileceği ve eşit olmayan eğitim veya ölçümlerin (sınavlar, testler gibi) öğrenme eşitsizliğini arttırabileceği tartışılmaktadır (6). Almanya'daki okul kapatmaların ardından hastalığın etkilerinin değerlendirildiği bir çalışmada hiçbir şekilde hastalığın artışı veya çocuklardaki seyrinde fark oluşmadığı belirtilmiştir (7). Almanya'da uzun süreli kapanışlar veya yaz tatili sonrası okula dönüşün enfeksiyonu arttırmadığı, hatta ilk haftalardaki vakalar incelendiğinde enfekte olan çocukların çoğunlukla tatilin son hafta gezmelerinde bulaş aldığı gözlenmiştir (7).

TTB Basın açıklamasından çıkan sonuçları özetlersek: Okul öncesi ve ilkökul yaş grubu COVID-19'den en az etkilenen ve bulaştıran grup olmaya devam etmektedir. Salgın yayılımı bu grup için en düşük seviyelerdedir. 12 yaş üstü gençler hastalıktan daha az etkilenmekle birlikte bulaştırıcılıkları yetişkinlerle yaklaşık olarak aynıdır. Pandemi döneminde hiçbir sektör için sıfır risk yoktur, bu okullar için de geçerlidir. Uluslararası fikir birliği oluşturulmuş önlemler belirlidir (3). Bu nedenle iyi bir salgın yönetimi ile okulların olası vakalarda dikkatle koordine edilmesi, hazırlıklı olmasının gerekliliği ve okul-çalışan-

veli işbirliği söz konusudur. Okullarda temas öyküsü olan öğretmenler uzaklaştırıldığında yerine eğitim aksamaması için yedek öğretmenlerin sağlanması, diğer COVID-19 fiziksel önlemleri dışında da gereklidir. Öğretmenler hızlıca aşılmalı ve uzaktan eğitim devam etse bile hastalık nedeniyle aksaklıklar olmaması için okullar kapalıyken bile aşılınmaları tamamlanmalıdır (4).

Şu anki durumda ülkemizde örgün eğitim olanağı elinden alınan çocuklar için bir hak ihlali söz konusudur. Okulunu ve arkadaşlarını özlediğini dile getiren çocukların seslerini aileler, gençleri ise sosyal medya duymaktadır. Alışveriş merkezine girebili-yorlarken okullarının bahçesine girememelerinin veya 7.sınıf seviyesi kapalı iken 8.sınıfın açık olmasının salgınla ilişkisinin olmadığı, bunun bir ayrımcılık olduğu, ülkedeki eğitimin niteliksizliğini ve çocukların bir an önce büyüyüp sınavlarını geçip yetişkin birey olmalarına dair toplum beklentisini göstermektedir. Çocuklar savunmasız ve kırılındır. Hak ihlalini anlamayabilirler, anlasalar bile haklarını arayamazlar. Üniversiteler de açık değil ama genç erişkinler çocuk yaş sayılmadıkları için onlar kendi taleplerini iletebilirler. Ama çocuklar ayrımcılığı duyuramazlar, bu nedenle karşılaştıkları ayrımcılık cezasızlıkla sonuçlanır ve önleme-engelleme çalışmaları yapılamaz. Salgın yönetiminde okullar "en son kapanan" ve yeniden açılışa "ilk açılan" yerler olmalıdır; okul ortamında eğitim her çocuk ve gencin hakkıdır (4). Yasa koyucular, ebeveynler, okullardaki idareci öğretmenler kadar biz ruh sağlığı profesyonelleri de bu hakkın savunucusu olmalıyız.

Yazışma adresi: Doç. Dr. Sevcan Karakoç Demirkaya, Doğuş Üniversitesi Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye
drsevcankd@gmail.com

KAYNAKLAR

1. https://www.unicef.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf
2. Zimmermann P, Curtis N. Covid 19 in children, pregnancy and neonates: a review of epidemiologic and clinical features. *Pediatr Infect Dis J* 2020; 39:469-477.
3. Hyde Z. COVID-19, children, and schools: overlooked and at risk. *Med J Aust* 2020; 213(10), 444-446.
4. https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/ttb_7mayis2021_aciklama.pdf

5. <https://www.istabip.org.tr/6531-covid-19-salginini-ve-cocuk-sagligina-etkileri-mujgan-alikasifoglu-sevcan-karakoc-demirkaya.html>

6. Engzell, P.; Frey, A.; Verhagen, M. D. (2020). Learning Inequality During the COVID-19 Pandemic. *SocArXiv*: 3123

7. https://www.cream-migration.org/publ_uploads/CDP_22_20.pdf (The Role of Schools in Transmission of the SARS-CoV-2 Virus: Quasi-Experimental Evidence from Germany. Clara von Bismarck-Osten, Kirill Borusyak, and Uta Schönberg)